

ანა ქირია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

პირველი საწყისისადმი მიდგომის სამი პარადიგმა პლოტინის შემდგომ ნეოპლატონიზმში

*საკვანძო სიტყვები: პირველი საწყისი, ნოეტური ტრიადა,
ერთი, გამოუთქმელი*

შესავალი

პირველი საწყისის პრობლემა მისი არსებობის დასაბამიდანვე ცენტრალური იყო ნეოპლატონიზმისთვის. ნეოპლატონიზმის ფუძემდებლის პლოტინის მიერ განვითარებული მეტაფიზიკური სისტემა ამოდის პლატონის „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის აბსოლუტურ ერთთან¹ გაიგივებული სრულიად

---

¹ დიალოგ „პარმენიდეს“ პირველ ჰიპოთეზაში განვითარებულმა თეორიამ ყოფნის მიღმური ერთის ნეოპლატონური გაგების და, ამით, მთლიანად ნეოპლატონური მეტაფიზიკის ჩამოყალიბება განსაზღვრა. პლოტინი „პარმენიდეს“ პირველ სამ ჰიპოთეზას თავისი მეტაფიზიკური მოდელის სამ საწყის ჰიპოსტასად განმარტავდა (Plot. V 1, 8, 25-28). „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის სიმრავლის გარეშე, თავისთავად აღებული ერთი პლოტინის მეტაფიზიკის უმაღლეს საწყისს – ერთს – შეესაბამება. ეს არის პირველი ერთი (τὸ πρῶτον ἓν). „პარმენიდეს“ მეორე ჰიპოთეზის მყოფთა უსასრული სიმრავლედ დიფერენცირებული მყოფი ერთი (ἓν ὄν) პლოტინ-

ტრანსცენდენტური და ჭეშმარიტად გამოუთქმელი² საწყისი-დან, რომელიც თავისთავადობაში ყოველივესგან (πάντα) სრულიად განყენებულია³ და ვერანაირი კატეგორია ვერ მიეყენება. ამავდროულად, ეს სავესებით არა-მრავალი (ὁὐ πᾶσι Plot. VI 9, 2, 18-19)⁴ საწყისი პლოტინთან ყველაფრის პირველმიზეზად და წყაროდ არის აღიარებული და მყოფთა მთელი სიმრავლის წარმოებაზე ეკისრება პასუხისმგებლობა. მიზეზიდან შედეგზე გადასვლის აუცილებლობის დასაბუთება კი, ლოგიკურია, მიზეზისა და შედეგის ერთმანეთისადმი ორმხრივ ორგანულ მიმართებებში ჩაყენებასა და შედეგის მიზეზში რაღაცნაირი ფორმით ჩართვას მოითხოვს. პლოტინი მითითებულ საჭიროებას ითვალისწინებს, როდესაც თავის უმაღლეს საწყისს – ერთს – ყველაფრის (πάντα) განურჩეველი წესით წინასწარ ფლობას მიაწ-

---

თან გონებად, ანუ პლატონისეულ იდეათა სამყაროდ, გაიაზრება. გონება საწყისთა იერარქიაში ერთს მოსდევს. გონების საფეხურზე, უმაღლეს ერთთან სიახლოვის გამო, ერთისა და სიმრავლის სინთეზი ჯერ კიდევ ერთიანობის დომინირებით ხორციელდება. პლოტინი გონებას, „პარმენიდეს“ მეორე ჰიპოთეზის კვალად, ἔν-πᾶσι-დ („ერთი-მრავალი“) მოიხსენიებს. პლოტინის მეტაფიზიკის მესამე საწყისი – სული – „პარმენიდეს“ მესამე ჰიპოთეზას შეესატყვისება. სული მესამე ერთს წარმოადგენს. გონებისგან განსხვავებით, დიანოეტური სული, ἔν-πᾶσι-ს ნაცვლად, ἔν καὶ πᾶσι-დ („ერთი და მრავალი“) წარმოდგება. ნეოპლატონიკოსებთან დიალოგ „პარმენიდეს“ ფუნდამენტური მნიშვნელობისთვის, პირველ რიგში, იხ. Dodds 1928, 129–142; Rist 1962, 389–401. „პარმენიდეს“ ნეოპლატონურ განმარტებასთან დაკავშირებით ფართოდ იხ. Cürsgen 2007. „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის დაწვრილებითი ანალიზისთვის იხ. Halfwassen 2006, 265–406. ასევე, პლოტინის მიერ „პარმენიდეს“ მეორე ნაწილის ინტერპრეტაციასთან დაკავშირებით იხ. Vorwerk 2010, 23–33; Corrigan 2010, 35–48.

² Plot. V 3, 13, 1; ἄρητον τῆ ἀληθείᾳ. ერთის გამოუთქმელობისთვის ასევე იხ. Plot. V 3, 13, 1; V 5, 6, 24–26; V 3, 13, 1–5; V 3, 14, 1–8; V 4, 1, 8–9; V 5, 6, 11–13; II 9, 1, 5–7; VI 7, 38, 1–9; VI 8, 8, 3–8; VI 9, 4, 11–13 და ა. შ.

³ პლოტინის ერთის ყოველივესგან სრულ განყენებულობასთან დაკავშირებით იხ. Halfwassen 2006, 81–97.

⁴ შდრ. Pl. *Prm.* 137 e4–5.

ერს (Plot. V 3, 15, 18–25; V 3, 15, 27–31; V 5, 9, 35–36; V 2, 1, 1–5; V 3, 15, 23–25; VI 5, 1, 25–26; VI 7, 32, 14; VI 8, 21, 24–25; VI 8, 18, 1–3.)⁵ და უზენაესის ბუნებისა და მწარმოებელი ქმედითობის ახსნას წარმოებულთა სფეროდან აღებული ანალოგიებით ცდილობს⁶. სწორედ ამ დროს ის არღვევს პირველსაწყისის წმინდა ერთობასა და აბსოლუტურ ტრანსცენდენტობას. საბოლოო ჯამში, პლოტინის თეორია შეიძლება შეფასდეს კომპლექსური ტენდენციებისა და მიმართებების მატრიცად, რომელშიც უზენაესი საწყისი ერთდროულად წარმოდგება თავის თავში ყველაფრის სავსებით გამომრიცხავ (ექსკლუზიურ) და ყველაფრის შემცველ (ინკლუზიურ) ერთად, ყველაფრისგან აბსოლუტურად განყენებულად და ყველაფრის ერთებრივად მომცველ უმიზეზობრივს მიზეზად⁷.

პირველსაწყისისადმი ნეოპლატონიზმის დამაარსებლის არაერთგვაროვანმა დამოკიდებულებამ მომდევნო ნეოპლატონიკოსთა მიდგომების მრავალფეროვნება განაპირობა.⁸ პლოტინის მოწაფემ პორფირიოსმა უმაღლესი საწყისი თავისთავად ყოფნას გაუთანაბრა და, ამგვარად, აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური პრინციპის იდეაზე უარი თქვა. იამბლიქოსმა პირველი საწყისი მთლიანად ინკლუზიურად ტრანსფორმირებულ, მიზეზობრივად ქმედით ერთად და რადიკალურად ტრანსცენდენტურ გამოუთქმელად გააორა. პროკლემ, პლოტინის კვალად, ერთა-

⁵ პლოტინის ერთის ყველაფრობასთან დაკავშირებით იხ. Beierwaltes 1985, 38–73.

⁶ ერთიდან მყოფთა სიმრავლის გამოსვლის (პროოდოსის) გადმოსაცემად პლოტინი მიმართავს წყაროს, მარცვლის, ფესვის, სინათლის, ცეცხლის და სხვა ანალოგიებს.

⁷ Plot. VI 8, 18, 38–39: οἷον αἰπώτατον καὶ ἀληθέστερον αἰτία.

⁸ ზოგადად, პლოტინისა და გვიანი ნეოპლატონიკოსების მეტაფიზიკურ სწავლებათა ურთიერთშედარებისთვის იხ. Chlup 2012, 21–30.

დერთი პირველსაწყისის დონეზე სცადა აბსოლუტური ტრანსცენდენტობისა და მიზეზობრიობის ერთმანეთთან მორიგება. ათენის ნეოპლატონური სკოლის უკანასკნელი დიადოხოსი დამასკიოსი, თავის მხრივ, პროკლეს დაუპირისპირდა. დამასკიოსმა, იამბლიქოსის მსგავსად, ერთს ყველაფრის ნამდვილი პირველსაწყისისა და მიზეზის დატვირთვა შესძინა, „გამოუთქმელად“ (ἀκρητον) დასახული არასაკუთრივი პირველსაწყისი კი რადიკალური ტრანსცენდენტობის, შეუმცნებადობის (ἀγωστων), უმიმართებობისა (ἀσχετων) და სხვა ნეგატიური მომენტების სრულყოფილ რეალიზაციად წარმოაჩინა.

პლოტინის შემდგომ ნეოპლატონიზმში პირველი საწყისისადმი მიდგომის ძირითადი პარადიგმები გარკვევით იკვეთება „უკანასკნელ ნეოპლატონიკოსად“ წოდებული დამასკიოსის მთავარი შრომის – „საწყისთა შესახებ“⁹ – I, 86, 3-10 მონაკვეთში:

„ამის შემდეგ კი ეს წამოვჩიოთ წინ განსახილველად: ხომ არ არის პირველ გონითსაწვდომ ტრიადამდე ორი პირველი საწყისი – სრულიად გამოუთქმელი და ტრიადისადმი თანუწყობელი, როგორც დიდმა იამბლიქოსმა უსრულყოფილესი „ქალდეური თეოლოგიის“¹⁰ 28-ე წიგნში მიიჩნია? თუ, როგორც მის [იამბლიქოსის] შემდეგ უმრავლესობა ამტკიცებდა, ერთი გამოუთქმელი მიზეზის შემდეგ იმყოფება გონითსაწვდომთა პირველი ტრიადა? ან [იქნებ] ამ ჰიპოთეზაზე უფრო დაბლა ჩამო-

⁹ აღნიშნული ნაშრომის ორიგინალური სახელწოდებაა – Ἀπορία καὶ λῦσις περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν („პირველ საწყისებთან დაკავშირებული აპორიები და მათი გადაწყვეტანი“).

¹⁰ იამბლიქოსის ეს ნაშრომი არაა შემორჩენილი.

ვალთ და პორფირიოსივით ვიტყვით, რომ ყველაფრის ერთი საწყისი გონითსაწევდომი ტრიადის მამაა.”¹¹

წარმოდგენილი მონაკვეთი იძლევა საშუალებას, დადმავალი საფეხურეობრიობით გამოიყოს პლოტინის მომდევნო ნეოპლატონიკოსთა შორის პირველი საწყისისადმი მიდგომის სამი პარადიგმა: 1. პირველი პარადიგმა პირველი ნოეტური ტრიადის მიღმა ორი პირველი საწყისის – ტრიადისადმი თანუწყობლისა და სრულიად გამოუთქმელის – აღიარებას გულისხმობს. სრულიად გამოუთქმელი (πάντη ἄρητος) პრინციპის ტრანსცენდენტობა აშკარად ყოველი თვალსაზრისით მაქსიმალურადაა აბსოლუტიზირებული ისე, რომ ეს საწყისი ერთადაც კი ვერ იქნება დასახული. ამ პარადიგმას იამბლიქოსი და თავად დამასკიოსი ახორციელებენ; 2. მეორე პარადიგმის არსი ნოეტური ტრიადის მიღმა „გამოუთქმელ მიზეზად“ (ἄρητος αἰτία) განსაზღვრული ერთადერთი საწყისის დაშვებაში მდგომარეობს. ამ შემთხვევაში, როგორც ჩანს, პირველსაწყისის გამოუთქმელობისა და ტრანსცენდენტობის მასშტაბები მიზეზობრიობასთან კომბინირების გამო, გარკვეულწილად, შეზღუდულია. ეს პარადიგმა, უმთავრესად, სირიანოსითა და პროკლეითი უნდა იყოს წარმოდგენილი; 3. მესამე პარადიგმა ყველაფრის ერთი საწყისის ნოეტური ტრიადის მამობამდე დაყვანას მოასწავებს. ნოეტურ ტრი-

¹¹ თარგმანი ეკუთვნის წინამდებარე სტატიის ავტორს. შდრ. Dam. Pr. I, 86, 3-10 (Ruelle): Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκείνο προβαλλόμεθα εἰς ἐπίσκεψιν, πότερον δὺν εἶσιν αἱ πρῶται ἀρχαὶ πρὸ τῆς νοητῆς πρώτης τριάδος, ἢ τε πάντα ἄρητος καὶ ἡ ἀσύντακτος πρὸς τὴν τριάδα, καθάπερ ἐξίωσεν ὁ μέγας Ἰάμβλιχος ἐν τῷ κη' βιβλίῳ τῆς χαλδαϊκῆς τελειοτάτης θεολογίας, ἢ ὡς οἱ πλείστοι τῶν μετ' αὐτὸν ἐδοκίμασαν, μετὰ τὴν ἄρητον αἰτίαν καὶ μίαν εἶναι τὴν πρώτην τριάδα τῶν νοητῶν, ἢ καὶ ταύτην ὑποβησόμεθα τῆς ὑποθέσεως, κατὰ δὲ τὸν Πορφύριον ἐροῦμεν τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχὴν εἶναι τὸν πατέρα τῆς νοητῆς τριάδος. აქ და შემდგომშიც დამოწმება ხდება რუელის გამოცემის მიხედვით.

ადასთან ერთ ჰორიზონტალურ რიგში (συνταξίς) დგომის გამო, ამ საწყისის ტრანსცენდენტობის ხარისხი პირველი და მეორე პარადიგმის ტრიადისადმი თანუწყობელ პირველსაწყისთან (ἀσυντακτος πρὸς τὸν τριάδα) და, მით უმეტეს, სრულიად გამოუთქმელ საწყისთან შედარებით (ἀπαντὴ ἄρητος) აშკარად დაქვეითებულია. ტრანსცენდენტობის ასეთი დოზით დამკარგავ საწყისს დამასკიოსი საერთოდ აღარ მიაწერს გამოუთქმელობას. საინტერესოა ისიც, რომ პირველსაწყისისადმი ამგვარი მიდგომა უკანასკნელ დიადოხოსთან დამდაბლებადაა (ὑποβησόμεθα) აღქმული. ამ პარადიგმას პლოტინის მოწაფე პორფირიოსი წარმოადგენს, რომლის პირდაპირ კრიტიკასაც დამასკიოსი ზემომოყვანილი მონაკვეთის დამთავრებისთანავე იწყებს (Dam. Pr. I, 86, 12-19).

წინამდებარე სტატიის მიზანია პლოტინის შემდგომ ნეოპლატონიზმში პირველი საწყისისადმი მიდგომის სამი პარადიგმის არსებობის გამოკვეთა და ანალიზი, მათ ძირითად თავისებურებათა ახსნის კვალად, რისთვისაც დაღმავალი საფეხურეობრიობის დამასკიოსისეულ პრინციპს მივმართავთ.

პირველი პარადიგმა – იამბლიქოსი და დამასკიოსი იამბლიქოსი

დამასკიოსი აღნიშნავს, რომ იამბლიქოსი იყო ერთადერთი (დამასკიოსის წინამორბედთა შორის), რომელმაც პირველ ნოეტურ ტრიადამდე ორი პირველი საწყისი დაუშვა.¹² ამ ნოვაციის შესახებ წარმოდგენის შესაქმნელად უმთავრესი წყარო დამასკიოსის *De Principiis*-ის რამდენიმე მოკლე მონაკვეთია, რომელთაც ქვემოთ განვიხილავთ.

¹² Dam. Pr. I, 89, 7: ὁ Ἰάμβλιχος, ὅσον ἐμέ γε εἰδέναι μόνος ἀξιώσας τόγχε τῶν πρὸ ἡμῶν ἀπάντων.

Pr. I, 86, 19–87, 9 მონაკვეთში დამასკიოსი იამბლიქოსის პოზიციას არჩევს.¹³ მისი მსჯელობა ცხადყოფს *Pr. I, 86, 3–10* მონაკვეთში ნახსენები პირველი ნოეტური ტრიადისა და ამ უკანასკნელის წინარე ორი პირველი საწყისის – ტრიადისადმი თანუწყობლისა (ή ἀσύνητακος πρὸς τὴν τριάδα) და სრულიად გამოუთქმელის (ή πάντη ἄρητος) რაობას: ა) თავდაპირველად დამასკიოსი პირველი ნოეტური ტრიადის წევრებს ალტერნატიული სახელწოდებებით წარმოადგენს, იმგვარად, როგორც იამბლიქოსს უნდა ჰქონოდა მოაზრებული. იგი, სავარაუდოდ, თავად იამბლიქოსის განზრახვის შესაბამისად, განასხვავებს პითაგორულ, პლატონურ და ქალდეურ ტრიადებს: μονάς-δυάς ἀριστος-τριάς (მონადა-განუსაზღვრელი ორობა-ტრიადა), πέρας-ἄπειρον-μικτόν (საზღვარი-უსაზღვრობა-ნარევი *Pl. Phlb. 23 c9–d8*) და πατήρ (/ὑπαρξίς)-δύναμις-νοῦς (მამა/არსებობა ან ეგზისტენცია-ძალა-გონება *Or. Chld. Fr. 3; 4; 22*). ტრიადულობის მიღმა აუცილებლად უნდა იყოს თანუწყობელი პრინციპი, რომელიც, პორფირიოსის შეხედულების საპირისპიროდ, ტრიადის წევრობამდე არ დაიყვანება. აღნიშნული პრინციპი ერთია.

Pr. I, 87, 8–9-ში მოკლედ განიმარტება, კონკრეტულად, რა ტიპის ერთობას ფლობს ტრიადის მიღმური ერთი. მეორე საწყი-

¹³ *Dam. Pr. I, 86, 19–87, 9: ἀλλ' ἴσως ἄμεινον κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον λέγειν· εἶτε γὰρ μονάς καὶ δυάς ἀριστος καὶ ἐπὶ ταύταις τριάς, αὕτη ἐστὶν ἡ ὅλη νοητὴ τριάς, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι λέγουσιν, πρὸ τούτων ἂν εἴη τὸ ἔν, ὡς καὶ τοῦτο φασιν ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες· εἶτε πέρας καὶ ἄπειρον καὶ μικτόν, καὶ πρὸ τούτων ὑπόκειται τῶ Πλάτωνι τὸ ἔν, ὃ καὶ τῶ μικτῶ τῆς μίξεως αἴτιον εἶναι φησιν· εἶτε πατήρ ἐστὶ καὶ δύναμις καὶ νοῦς, εἴη ἂν πρὸ τούτων, ὃ εἶς πατήρ ὁ πρὸ τῆς τριάδος· παντὶ γὰρ ἐν κόσμῳ λάμπει τριάς ἢς μονάς ἄρχει, φησὶ τὸ λόγιον. Εἰ δὲ ἐν τοῖς κόσμοις, πολλῶ μᾶλλον ἐν τῶ ὑπερκοσμῶ βυθῶ· ἦκιστα γὰρ ἐκεῖνῳ προσήκοι ἂν ἄρχεσθαι ἀπὸ πλήθους. Εἰ τοῖσιν πρὸ μὲν τοῦ τριαδικοῦ τὸ μονοειδές, πρὸ δὲ τούτου τὸ πάντη ἄρητον, ὡς ἐλέγομεν, δῆλον τὸ συμβαῖνον. ἐπὶ γὰρ εἰ τὸ ἔν πάντα δευτέρα ἄρχη μετὰ τὴν ἀπόρητον, αὕτη δὲ οὐδὲν μᾶλλον τόδε τι τόδε, ἀλλὰ πάντα ἐπίσης.*

სი ერთი-ყველაფერია (τὸ ἓν πάντα).¹⁴ ეს უკანასკნელი არაა უფრო მეტად „ეს“, ვიდრე „ის“, არამედ ყველაფერი თანაბრადაა (πάντα ἕπαισι). აქედან ნათელია, რომ იამბლიქოსი უმაღლეს ერთს ყველაფრისგან სავსებით განყენებულად კი არ მოიაზრებდა, არამედ ყველაფრის შემცველობას მიაწერდა. შესაბამისად, მისეული ერთი იყო არა წმინდა, ექსკლუზიური (ყველაფრის გამომრიცხავი), არამედ ინკლუზიური (ყველაფრის შემცველი) ერთი.¹⁵ შემდგომ, სახელწოდება „ყველაფერი თანაბრად“ (τὸ πάντα ἕπαισι) გვაფიქრებინებს, რომ იამბლიქოსისთვის ერთი-ყველაფერი ნიშნავდა ისეთ საწყისს, რომელშიც არცერთი მომენტი არაა განსაკუთრებულად წინა პლანზე წამოწეული და, ამიტომ, ეს საწყისი ყველაფერი აბსოლუტურად თანაბრად გამოდის. მის მომდევნო ტრიადაში შემავალი საწყისებისგან განსხვავებით, მას არანაირი კონკრეტული სპეციფიკა (ἰδιότης) არ გააჩნია. ცხადია, ყოვლისშემცველობის გამო, იამბლიქოსთან უზენაესი ერთის ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა მხოლოდ შეფარდებითი თუ იქნება. შესაბამისად, დასაშვებია, ერთი ყველაფრის საკუთრივ მიზეზად მიიჩნეოდეს.

დამასკიოსის მსჯელობიდანვე ირკვევა, წარმოადგენს თუ არა სრულიად გამოუთქმელი პირველსაწყისი ერთს. იამბლიქოსის პოზიციის გარჩევასა და დამასკიოსი გამოუთქმელ საწყისს არსად არ მოიხსენიებს ერთად. დამასკიოსი საუბრობს τὸ

¹⁴ შდრ. Dam. Pr. I, 98, 12-13: ὅστε καὶ εἰ τις ὑποτίθειτο μίαν μὲν εἶναι τὴν πρὸ τῆς νοητῆς τριάδος ἀρχὴν, τὰς τῶν δὲ τῶν μίαν αὐτὸ εἶναι τὸ πάντα ἓν.

¹⁵ იამბლიქოსთან უზენაესი ერთის ინკლუზიურობას მხარს უჭერს „პარმენიდეზე“ პროკლეს კომენტარის VI, 1107, 9-1108, 30 და VI, 1114, 1-15 მონაკვეთებიც, რომლებშიც პროკლე, სწორედ, თვითერთის იამბლიქოსისეულ კონცეფციას უნდა ეწინააღმდეგებოდეს. პროკლეს აღნიშნულ წყაროებში იამბლიქოსის პოზიციის კრიტიკისთვის იხ. Halfwassen 1996, 52-83, უფრო ზუსტად, 67-69. 77-83.

ἄρρητον-ზე და არა ἔν ἄρρητον-ზე. ის „სრულიად გამოუთქმელს“ (τὸ πάντῃ ἄρρητον, τὸ πάνμπαυ ἄρρητον, παντελῶς ἄρρητον), „გამოუთქმელს“ (τὸ ἄρρητον/τὸ ἀπῶρρητον) ყოველთვის არსებითი სახელის ფორმით გადმოსცემს და ერთისგან დამოუკიდებლად მოიაზრებს.¹⁶ დამასკიოსის სიტყვებით, ტრიადულს ერთი, ერთს კი „სრულიად გამოუთქმელი“ ან უბრალოდ „გამოუთქმელი“ უსწრებს წინ.¹⁷

Pr. I, 103, 6-10-ში¹⁸ დამასკიოსი კიდევ ერთხელ ეხება მოკლედ იამბლიქოსის მიერ დაშვებულ ორ პირველსაწყისს: ორი საწყისის წინ არის ერთი საწყისი. ის მარტივი ერთია, რომელიც

¹⁶ აღსანიშნავია, რომ იამბლიქოსის ფილოსოფიის ავტორიტეტული მკვლევარი ჯონ დილონი სრულიად გამოუთქმელ პირველსაწყისს აბსოლუტურად ტრანსცენდენტურ ერთთან აიგივებს და, ამდენად, გამოუთქმელობას ერთისგან დამოუკიდებელ დატვირთვას არ ანიჭებს. მეცნიერის გაგებით, იამბლიქოსმა ორი ერთი დაუშვა – სრულიად გამოუთქმელი ერთი და მარტივი ერთი, ანუ ერთი-ყველაფერი. დილონი ერთსა და პირველსაწყისს ერთმანეთისგან არ მიჯნავს. ამიტომაც არის მისთვის ორი პირველსაწყისისა და ორი ერთის დაშვება იდენტური. შესაბამისად, მეცნიერი ასე იწყებს იამბლიქოსის ერთზე მსჯელობას: „*Iamblichus, alone, so far as we know, of the Neoplatonist philosophers, postulated two Ones, or first principles.*“ შდრ. Dillon 1973, 29; Idem 2010, 360. ვფიქრობთ, უფრო გამართლებული იქნება, თუ იამბლიქოსთან ორი პირველსაწყისის და არა ორი ერთის დაშვებაზე ვისაუბრებთ. ჯერ ერთი, როგორც დავრწმუნდით, დამასკიოსთან საუბარია პირველი ნოეტური ტრიადის მიღმა იამბლიქოსის მიერ არა ორი ერთის, არამედ ორი პირველსაწყისის აღიარებაზე. მეორეც, დამასკიოსის ტექსტში, რომელიც უმთავრესი წყაროა იამბლიქოსის ჰენოლოგიურ თეორიაზე წარმოდგენის შესაქმნელად, არსად, არანაირი ფორმით არ იძებნება გამოთქმა ἔν ἄρρητον. ამდენად, აშკარაა, რომ ერთის მიღმური პირველსაწყისი უბრალოდ გამოუთქმელია და არა ერთი.

¹⁷ *Dam. Pr. I, 87, 8: πρὸ δὲ τούτου τὸ πάντῃ ἄρρητον. Ibid. I, 87, 14: τούτου προὑπάρχει τὸ ἀπῶρρητον.*

¹⁸ *Dam. Pr. I, 103, 6-10: Καὶ γὰρ ἡ μία ἀρχὴ πρὸ τῶν δυεῖν· αὕτη μὲν οὖν τὸ ἀπλῶς ἔν, ὃ μέσον ὁ Ἰάμβλιχος τίθεται τῶν δυεῖν ἀρχῶν καὶ τῆς παντάπασιν ἀπορρητου ἐκείνης, αἱ δὲ δύο πέρας φέρεται καὶ ἄπειρον, ἢ καὶ εἰ βούλεται τις, ἔν καὶ πολλά, ἄλλὰ τὸ ἀντικείμενον ἐν τοῖς πολλοῖς, οὐ τὸ πρὸ ἀμφοῖν καὶ ἀναντιθέτον.*

იამბლიქოსმა ორ საწყისსა და სრულიად გამოუთქმელს შორის მოათავსა. დამასკიოსი განმარტავს, რომ ორ საწყისში საზღვარი და უსაზღვრობა, ან სხვაგვარად, ერთი და მრავალი იგულისხმება. ერთი და მრავალი ერთმანეთს უპირისპირდება, მაშინ როდესაც უშუალოდ მათ წინარე საწყისს დაპირისპირებული პრინციპი არ გააჩნია. ამ საწყისს დამასკიოსი მითითებულ პასაჟში „მარტივად ერთს“ (τὸ ἀπλῶς ἓν), ანუ „აბსოლუტურ ერთს“, უწოდებს. როგორც ჩანს, „აბსოლუტური ერთი“ იგივეა, რაც ზემოთ განხილულ მონაკვეთში ნახსენები „ერთი-ყველაფერი“ (τὸ ἓν πάντα). ერთი-ყველაფერი საკუთარ სისავსეში ითავსებს და განლევს დაპირისპირებულებს. ამიტომ არის იამბლიქოსისთვის იგი დაუპირისპირებელი (ἀναπτιμετον). აბსოლუტური ერთი, ანუ ერთი-ყველაფერი, დამასკიოსის ცნობით, იამბლიქოსმა სრულიად გამოუთქმელ საწყისზე დაბლა მოათავსა.

ზემოთ განხილულიდან გამომდინარე, საფიქრელია, რომ იამბლიქოსმა პლოტინის პირველი საწყისისთვის ნიშნულ ისეთ შეუთავსებელ მომენტებს შორის, როგორებიცაა, ერთი მხრივ, აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა, მეორე მხრივ კი, საკუთრივი მიზეზობრიობა, ყველაფრის სრულიად გამომრიცხავი, ექსკლუზიური ერთობა და, პირიქით, ყველაფრის შემცველი, ინკლუზიური ერთობა, წინააღმდეგობა პირველი საწყისის გაორებით მოხსნა. სირიელმა ნეოპლატონიკოსმა პლოტინის მეტაფიზიკის პირველი საწყისის საწინააღმდეგო ასპექტები ერთმანეთს დააშორა და ორი პირველსაწყისის – სრულიად გამოუთქმელისა და ერთის – ფორმით წარმოადგინა.¹⁹ ამასთან, პლოტინის მეტაფიზიკურ სისტემაში ნაწი-

¹⁹ იამბლიქოსის სწავლებაზე მსჯელობისას დაახლოებით ამგვარივე აზრს გამოთქვამს ჯონ დილონი. შდრ. Dillon 2010, 360.

ლობრივ ექსკლუზიურად გაგებული ერთი იამბლიქოსთან ბოლომდე ინკლუზიურად ტრანსფორმირდა, ყველაფრის საკუთრივ პირველსაწყისად და მიზეზად განისაზღვრა და ერთ-ყველაფერს (τὸ ἐν πᾶσι) გაუთანაბრდა, პირველსაწყისის რადიკალური ტრანსცენდირების ტენდენციის სრულყოფილი ფორმით გამოვლენის შესაძლებლობა კი ერთისგან დამოუკიდებელ ახალ უმაღლეს საწყისში – გამოუთქმელში – შეიქმნა.

დამასკიოსი

„საწყისთა შესახებ“ პირველ თავში²⁰ დამასკიოსი ყველაფრის პირველსაწყისთან დაკავშირებით წამოჭრილ აპორიებს გადმოსცემს. მთავარი სირთულე იმაში მდგომარეობს, თუ რას წარმოადგენს ყველაფრის ერთი საწყისი, უფრო კონკრეტულად, როგორ უნდა განისაზღვრებოდეს მისი მიმართება ყველაფრისადმი და, პირიქით, ყველაფრის მისადმი. ყველაფრის ერთი საწყისი ან ყველაფრის მიღმურია (ἐπέκεινα τῶν πάντων) ან ყველაფრის ნაწილად (τι τῶν πάντων) ვლინდება და, ამგვარად, მისგან გამომავალთა მწვერვალს წარმოადგენს. იგივე საკითხი ყველაფრის პოზიციიდანაც ისმის: ყველაფერი ან საწყისთან ერთადაა ან საწყისის შემდეგ და საწყისიდანაა. დამასკიოსი განხილვას უკანასკნელი დაშვებიდან იწყებს. ჩნდება კითხვა: როგორ შეიძლება რაღაც ყველაფრის გარეთ იყოს? ნამდვილად ყველაფერი იმას გულისხმობს, რასაც არაფერი აკლია. შესაბამისად, ისეთი პირველსაწყისის დაშვება, რომელიც ყველაფერში არ შედის, ყველაფრის ყველაფრობის გაუქმებას ნიშნავს. გამოვა, რომ ის, რაც საწყისის შემდეგაა, არის არა საკუთრივ ყველაფერი, არ-

²⁰ „საწყისთა შესახებ“ პირველი აპორიის ფართო ანალიზისთვის იხ. Napoli 2008, 128-199.

ამედ ყველაფერი საწყისამდე, უფრო ზუსტად, ყველაფერი საწყისის გარდა. ამასთან, დამასკიოსის მითითების თანახმად, ყველაფერი უსაზღვრო არაა. პირიქით, ყველაფერი გარკვეულ საზღვრებშია ჩაკეტილი. ამიტომაც არ ჩანს არაფერი ყველაფრის გარეთ. ყველაფრის საზღვარს (ῥοις) წარმოადგენს თავად ყველაფრობა (παντότης) და მომცველობა (περιληψις), რომელშიც საწყისი ზედა ზღვრის (πέρας ἔνα) ფუნქციას ასრულებს, საწყისიდან ყველაზე დაშორებული კი ყველაფრის ქვედა ზღვრად ვლინდება. ცხადია, ასეთ შემთხვევაში საწყისი საწყისიდან მომდინარეებს თანეწობა. საწყისი იმათთან მიმართებით განისაზღვრება, რაც საწყისის შემდგომაა, მიზეზი – მიზეზოვნებთან, პირველი კი – პირველის მომდევნოებთან. ამდენად, ყველაფრის საწყისი, მიზეზი და პირველი ყველაფერთან ერთად ერთ საერთო წყებაშია ჩაყენებული და ყველაფრის ერთიან სისტემაშია ჩართული. პირველსაწყისის შეყვანა ყველაფრის შემადგენლობაში გამართლებულია ეპისტემოლოგიური თვალსაზრისითაც. ყველაფრად ის იწოდება, რაზეც რაღაცნაირი წარმოდგენა მაინც გვაქვს. ვინაიდან საწყისის კონცეპტი (ἔννοια) არსებობს, საწყისიც ყველაფრის ნაწილი უნდა იყოს. მაშასადამე, ყველაფრისთვის ყველაფრობა ქმნის გაგების ჰორიზონტს. ყველაფრის ფარგლებში წარმოდგენა ვერ გაჩნდება იმაზე, რაც ყველაფრის ერთიან განსაზღვრულ სისტემაში არ ზის. ყველაფრისა და ყველაფრის პირველსაწყისის ურთიერთმიმართების უკეთ გამოკვეთისთვის დამასკიოსი პარალელს ავლებს ყველაფერს, ქალაქსა და გვარს შორის. როგორც ქალაქის ხსენებისას ყოველთვის მხედველობაში გვაქვს მმართველები და მართულები, გვარზე საუბრისას კი – მშობლები და შვილები, ასევე ყველაფერი გულისხმობს საწყისსა და საწყისიდან მომდინარეებს.

წინამავალ მსჯელობაში თავიდანვე უარიყოფა ყველაფრის მიღმური საწყისის აღიარების შესაძლებლობა, ყველაფერს რაიმე რომ არ მოაკლეს და მისი ყველაფრობა არ შეილახოს. შემდეგ, ყველაფრის საზღვრები შემოიხაზება და მისი, ასე ვთქვათ, შინაგანი ბუნება ირკვევა. ყველაფრის საზღვარს ყველაფრობა ქმნის. ყველაფრის გარეთ გასვლა შეუძლებელია, რადგან ყველაფერს არაფერი აკლია და არაფერია მის გარეთ. ყოველი რამ, რაც არ უნდა წარმოვიდგინოთ და მოვიმოქმედოთ, ყოვლისმომცველ ყველაფერში უკვე იგულისხმება და, ამგვარად, ყველაფრის ფარგლებში იმყოფება. შიგნიდან ყველაფერი ყველაფრის ერთი თანწყობის (μία τῶν πάντων συνταξις) სახით ყალიბდება. ყველაფერი ერთმანეთს ეფარდება და ერთმანეთთანაა შეთანხმებული. აქედან გამომდინარე, ცხადია, ყველაფრის საწყისიც არ შეიძლება იმყოფებოდეს ყველაფრის საზღვრებს მიღმა. შესაბამისად, ისიც ჩაბმულია ყველაფრის ერთიან სისტემაში. ყველაფრის შიდა სტრუქტურას, სწორედ, ყველაფრის პირველ-საწყისისა და საწყისიდან მომდინარეების კოორდინაცია ქმნის. თუმცა, ყველაფრის ერთიან თანწყობაში შემავალი, ყველაფერთან ერთად მყოფი საწყისი მხოლოდ ყველაფრის ერთიანი სისტემის ფუნქციონირებისთვის აუცილებელი რიგითი რგოლია. ლოგიკურია, იგი, როგორც მთელის შემადგენელი ნაწილი, ყოველივეს მთლიან სისტემას საფუძვლად ვერ დაედება.²¹ მაშასადამე, ან უსასრულოდ უნდა განვაგრძოთ ყველაფრის ერთი საწყისის ძიება ან, კიდევ, ყველაფერი უსაწყისოდ ვაღიაროთ. დამასკოოსი უკანასკნელ ვარიანტს ამჯობინებს. მისი თქმით,

²¹ ამ შემთხვევაში დამასკოოსი მისდევს საერთო ნეოპლატონურ ტრადიციას. შდრ. Plot. III 8, 9, 45-54; V 2, 1, 2; Procl. *in Prm.* VI, 1107, 9-1108, 20; VI, 1114, 1-20.

თუ საწყისი ყველაფრის შემადგენლობაში შედის, მაშინ ყველაფრის საწყისი, როგორც ასეთი, არ არსებობს. ყველაფრის ერთი თანწყობა, რომელსაც ყველაფრად მოვიხსენიებთ, უსაწყისო ($\acute{\alpha}\nu\alpha\rho\chi\omicron\varsigma$) და უმიზიზოა ($\acute{\alpha}\nu\alpha\pi\omicron\varsigma$).

მიუხედავად იმისა, რომ ყველაფერი უსაწყისოდ და უმიზიზოდ გამოაცხადა, დამასკოსი კვლავ ეხება ყველაფრის პირველსაწყისს, ოღონდ, საკითხის დასმისას ამოსავალი ამჯერად უკვე ყველაფერია. ყოველი რამ ან საწყისია ან საწყისიდან მომდინარე ($\acute{\alpha}\pi' \acute{\alpha}\rho\chi\omicron\varsigma$). შესაბამისად, ყველაფერიც ან საწყისია ან საწყისიდან გამომდინარე. თუ ყველაფერი საწყისიდან არის, მაშინ საწყისი ყველაფერთან ერთად კი არა, ყველაფრის გარეთაა. ყველაფრის გარეთ ვერაფერი იქნება. ამიტომ, ყველაფერი არ მომდინარეობს საწყისიდან, ანუ უსაწყისოა. მეორე მხრივ, თუ თვითონ ყველაფერია საწყისი, მაშინ რაღა იქნება ის, რაც ყველაფრიდან, როგორც საწყისიდან, მომდინარეობს და, როგორც მისი განსრულება, მასზე დაბლა დგას? ცხადია, ისიც ყველაფრის რიცხვში უნდა შედიოდეს, რადგან ყველაფერი გარეთ არაფერს ტოვებს. ასეთ შემთხვევაში ყველაფერი საწყისი-ყველაფრისა და ამ უკანასკნელიდან გამომავლის, რომლის რაობაც გაურკვეველია, ჯამი იქნება. გამოდის, რომ ყველაფერი = ყველაფერი + x (საწყისი-ყველაფრიდან მომდინარე რაღაც უცნობი რეალია), რაც შეუძლებელია. მაშასადამე, ყველაფერი არც საწყისს წარმოადგენს და არც საწყისიდან მომდინარეობს.

„საწყისთა შესახებ“ პირველი თავიდან გამომდინარე დასკვნები შემდეგნაირად ყალიბდება: 1. ყველაფრის პირველსაწყისი ვერ იქნება ყველაფრის მიღმა, ანუ, ყველაფერი ვერ გამოვა საწყისიდან; 2. ყველაფრის საწყისი, რომელიც ყველაფრის ნაწილია, მთელი ყველაფრის საწყისი ვერ იქნება; 3. ვერც თავად ყვე-

ლაფერი იქნება საწყისი; 4. ყველაფერი უსაწყისო და უმიზეზოა. აშკარაა, რომ მოცემულ აპორიათა გათვალისწინების შემთხვევაში ყველაფრის პირველსაწყისის დაშვება შეუძლებელი უნდა იყოს. ზემოთქმულის მიუხედავად, დამასკიოსის მეტაფიზიკაში ყველაფრის პირველსაწყისი ორივენაირი შესაძლო ფორმითაა დაშვებული და, ამგვარად, გაორებულია. „ბოლო ნეოპლატონიკოსი“, ერთი მხრივ, აღიარებს ყველაფრის მიღმურ საწყისს – გამოუთქმელს²², მეორე მხრივ კი, ყველაფერში შემავალ და ყველაფრისადმი თანწყობილ საწყისს – ერთს. ყველაზე საინტერესო ისაა, რომ ისინი წარმოადგენენ ყველაფრის ისეთ პირველსაწყისებს, რომლებიც, „საწყისთა შესახებ“ პირველი თავიდან გამომდინარე, ყველაფრის საწყისები არ შეიძლება იყვნენ.

ყველაფრის მიღმური საწყისის დაშვებით ყველაფრის ყველაფრობას არაფერი აკლდება. ყველაფრის პირველსაწყისი ყველაფრის გარეთ რომ იყოს და ამით ყველაფერს რაიმე აკლდებოდეს, გამოვიდოდა, რომ საწყისი და ყველაფერი ერთმანეთთან მიმართებით განისაზღვრებიან და თავიანთ მდგომარეობაში ურთიერთგანპირობებულნი არიან: ყველაფერი არის ყველაფერი „არმისული“ საწყისისამდე, საწყისი კი ყველაფრიდან „ამოგლეჯილ“ ნაწილად წარმოდგება. ყველაფერთან კავშირის გამო ასეთი საწყისი ყველაფრის მიღმურად ნამდვილად ვერ ჩაითვლება. მეორე მხრივ, თუ ყველაფერსა და ყველაფრის საწყისს შორის არანაირი მიმართება არ არსებობს, ანუ, საწყისი აბსოლუტურად ტრანსცენდენტურია, მაშინ ყველაფრის საზღვრები სავსებით შეულახავი და დაურღვეველი იქნება. შესაბამისად,

²² დამასკიოსის სიტყვებით, სული წინასწარმეტყველურად ასკვნის, რომ საწყისი ყველაფრის მიღმური და ყველაფრისადმი თანუწყობელია. *Dam. Pr. I, 4, 6-7.*

ყოვლისმიღმური საწყისის დაშვების დროს ყველაფერი კვლავ თავისი თავით არის შეზღუდული და თავისივე ფარგლებში რჩება. იმ შემთხვევაში, თუ ყველაფერთან მიმართების ქონას ჩვეული აზროვნება ყველაფრის მიღმური და ყველაფრისადმი თანუწყობელი საწყისის თავისთავადობაში გამოხატვას მონდომებს, მაშინ მან ყველაფრის პოზიციიდან ხედვას თავი უნდა ანებოს, ე. ი. მასში ფესვგადგმულ კონცეპტებზე უარი თქვას, და დაასკვნას, რომ მის მიერ აღიარებული ყოვლისმიღმური პირველსაწყისი არც საწყისია, არც პირველი და არც ყველაფრის მიღმური. თუმცა, საბოლოოდ აზროვნებას ნეგაციის გზითაც კი არ ძალუძს ყოველივესგან თავის დაღწევა, ვინაიდან ყველაფრის საზღვრები ყველაფერს იტევს და ამით გადაულახავია. მაშასადამე, ყველაფრისგან სრულიად განყენებული პირველსაწყისი არის აბსოლუტურად შეუმეცნებადი, ფსევდო, არასაკუთრივი, არანამდვილი საწყისი. დამასკიოსი მას გამოუთქმელს (ἀπρητον) უწოდებს. გამოუთქმელის გარშემო სრული უცოდინრობა, ზეარცოდნა²³ სუფევს. ჩვენ მას ვერც როგორც შემეცნებულს და ვერც როგორც შეუმეცნებულს ვერ შევიცნობთ. ის თითქოს არაფერია და როგორც არაფერი არაფერიც კი არაა (Dam. Pr. I, 13, 20-24).²⁴

გამოუთქმელს დამასკიოსთან ყველაფრის საკუთრივი პირველსაწყისი – ერთი – მოსდევს.²⁵ მაშინ, როდესაც გამოუთქმელი ყველაფერთან არანაირ მიმართებაში არ დგას და თავისთავად

²³ Dam. Pr. I, 13, 19: παντελής ἄγνοια. Ibid. I, 56, 8: ὑπεράγνοια.

²⁴ De Principiis-ში გამოუთქმელის შემეცნების შეუძლებლობასთან დაკავშირებით ფართოდ იხ. Vlad 2014, 213-233; Cürsger 2007, 317-334; Гарнцев 1999, 23-30. ზოგადად, დამასკიოსის ფილოსოფიის მიმოხილვისთვის იხ. Van Riel 2010, 73-97; ალექსიძე 2019, 165-211.

²⁵ ერთზე და გამოუთქმელზე დამასკიოსის სწავლებისთვის ფართოდ იხ. ქირია 2020, 105-131.

არც ყველაფრის პირველსაწყისად არ შეიძლება განიხილებოდეს, ერთი ყველაფრობით მაქსიმალურადაა გამსჭვალული. ერთი ყველაფრისგან მოწყვეტილად არ არსებობს და ნამდვილად, ბუნებრივად უდებს ყველაფერს საფუძველს. ის განისაზღვრება პირველად, ყველაფრის უკანასკნელ გვირგვინად (ἄρχὴ καὶ τέλος πάντων), უგანუყოფელს მწვერვალად (ἀμείβεσται κτιστὴν), უმაღლეს მიზნად, ყველაფრის, რაც არ უნდა იგულისხმებოდეს ამ ყველაფერში, უდიდესი მოცვად (ἢ μέγιστη περιουσία), საკუთრივ მიზეზად (τὸ κενὸν αἴτιον), ყველანაირი თვალსაზრისით მიზეზად (πάντα αἴτιον Dam. Pr. I, 4, 23–5, 3; I, 5, 8). ყველაფრის წარმოშობისთვის ერთი აუცილებლად რაღაცნაირი ფორმით უნდა შეიცავდეს ყველაფერს და თავადვე წარმოდგებოდეს ყველაფერად. შესაბამისად, დამასკიოსისთვის ის ყველაფრის არადიფერენცირებულად დამტევ ერთ-ყველაფერს (τὸ ἐν πάντα) უდრის. პლოტინის მეტაფიზიკაში ნაწილობრივ ექსკლუზიურად გაგებულ და ჭეშმარიტად გამოუთქმელად აღიარებული ერთი დამასკიოსთან მთლიანად ინკლუზიურადაა ტრანსფორმირებული. ერთის სიმარტივე ყველაფრისგან რადიკალურ განყენებულობასა და ყველაფრის უარყოფას კი არა, ისეთ ყოვლისშთანმთქმელობასა (πάντα καταπύον) და ყოვლისმომცველობას (περιεκτικώτατον) გულისხმობს, როდესაც ყოველივე ერთის სიმარტივით ერთად იქცევა, თავად ერთი კი ყოველივეს უზარმაზარ მასშტაბებამდე ფართოვდება.²⁶ შედეგად, უმაღლესი ერთის დონეზე ერთი აბსოლუტურად ემთხვევა ყველაფერს, სიმარტივე – ყოვლისმომცველობას, მინიმუმი კი – მაქსიმუმს. ყველაფრის წინდაწინ ფლობის გამო, ერთიდან ნამდვილად შეიძლება გამოდიოდეს ყველაფერი. ყველაფრის მაწარმოებელი მიზეზობ-

²⁶ შდრ. Dam. Pr. I, 3, 2; I, 3, 2-3; I, 4, 4; I, 273, 15-16.

რიობა თავად მის ბუნებაშია ჩადებული. დამასკიოსის სიტყვებით, ერთი ყველაფერი არადიფერენცირებული მყოფობის მიხედვით არის (πάντα κατὰ ἑαυτὴν ἄδιάκριτον) და ზესიმარტივით წარმოადგენს ყველა იმ საგანს, რომელიც გამოსვლისას დიფერენცირებულად უნდა გამოიკვეთოს (Dam. Pr. I, 52, 23–53, 5). ამდენად, ყველაფრის საკუთრივი პირველსაწყისი, ერთი მხრივ, თვითონვეა ყველაფერი, მეორე მხრივ კი, მომდევნო ყველაფრობას (παντότης) თუ ყველაფრობებს აწარმოებს.

ერთი, როგორც ერთი-ყველაფერი, ყველაფრის ნამდვილი საწყისის სტატუსს ატარებს. თუმცა, რამდენადაც საკუთარ თავში ყველაფრის გამმეორებელი საწყისი ყოველივეს ერთიანი სისტემის ნაწილია, იგი მთელი ამ სისტემის საწყისი ვერ გახდება. ასეთი საწყისის ფუნქციას დამასკიოსთან აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური გამოუთქმელი ასრულებს, რომელიც, ერთისგან განსხვავებით, საკუთრივი მნიშვნელობით აღარ შეიძლება წარმოადგენდეს ყველაფრის საწყისს, რადგან ასეთ შემთხვევაში, ერთის მსგავსად, ისიც ყველაფრის მიმართ თანწყობილი გახდებოდა.

რადიკალურად ტრანსცენდენტური გამოუთქმელის პირველსაწყისად განხილვა საკუთრივი მნიშვნელობით შეუძლებელია. თუმცა, ყველაფრის პოზიციიდან თუ შევხედავთ, ყოველივეს მთლიან სისტემას სჭირდება საწყისი, გამოუთქმელის დაშვების საფუძველი სწორედ ესაა. შესაბამისად, გამოუთქმელი რადანაირად უნდა წარმოჩნდებოდეს ყველაფრის პირველსაწყისის პოზიტიურ როლში, წინააღმდეგ შემთხვევაში მისი დაშვება სრული აბსურდი იქნება. დამასკიოსი გამოუთქმელზე საუბარს ყველაფრის ტრანსცენდენტურ საწყისად მისი აღიარებით იწყებს, მაგრამ შემდეგ ყველაფრის „ინტერესებს“ თითქოს

საერთოდ უგულებელყოფს და, თავისთავადობაში გამოუთქმელის წვდომის სრული შეუძლებლობის დემონსტირების კვალად, გამოუთქმელს ყველაფრისგან უფრო და უფრო „უხემად“ განაყენებს (Dam. Pr. I, 4, 7–7, 9). საკითხავია, როგორ ფასდება, ყველაფრის გადასახედიდან, გამოუთქმელის როლი. *De Principiis*-ში დასტურდება ორი ძალიან მოკლე მონაკვეთი, რომელშიც დამასკიოსს უწევს, გამოუთქმელის მხრიდან ყველაფრისთვის მოტანილ სარგებელს შეეხოს. Pr. I, 6, 26–7, 2-ის მიხედვით, ყველაზე აუცილებელი სარგებელი გამოუთქმელისგანაა.²⁷ ყველაფერი გამოუთქმელი გზით „გამოუთქმელის“ წმიდათაწმიდადან გამოდის. გამოუთქმელიდან გამოსვლა ისე არ ხდება, როგორც ერთი გამოავლენს მრავალს, ერთიანი კი დიფერენცირებულს. გამოუთქმელი ყველაფერს გამოუთქმელად წარმოქმნის. Pr. I, 17, 23–18, 7-ში გამოუთქმელის წარმოებულთა თვალთახედვიდან, უშუალოდ წარმოებულებთან კავშირში განხილვის მასშტაბი კიდევ უფრო იზრდება. დამასკიოსის თანახმად, გამოუთქმელ საწყისთან დაკავშირებით ვერაფერს მივხვდებოდით, ჩვენში მისი კვალი რომ არ იყოს. გამოუთქმელი საწყისი ყველაფერს ანიჭებს გამოუთქმელთან ზიარების შესაძლებლობას, რის შედეგადაც ყოველ საგანში არსებობს რაღაც გამოუთქმელი. ზოგიერთი საგანი მეტად გამოუთქმელია, ზოგიც ნაკლებად. თუ ამას ვივარაუდებთ, მაშინ გამოუთქმელი მიზეზიდან პროოდოსი და გამომავალთა საიდუმლო წყობა შეიქმნება. ყოველი გამოთქმადი დაიყვანება გამოუთქმელზე, რომელიც თან ყველგანაა და თან გამოთქმადთაგან განყენებულია. საბოლოოდ მიიღება სამი მონადა და რიცხვი: არსებითი, ერთებრივი

²⁷ Dam. Pr. I, 6, 26–7, 2: εἰ δὲ χρεῖαν αὐτὸν τινα ἐπιζητοῦμεν, αὐτὴ ἐστὶν ἢ πάντων ἀναγκαιστᾶτη χρεῖα τὸ ἐκεῖθεν.

და საიდუმლო. დამასკიოსი მალევე უკუაგდებს ყოველივეს კონტექსტში გამოუთქმელის, თუნდაც მხოლოდ არასაკუთრივი გაგებით, ჩართვის შესაძლებლობებს და დუმისს ამჯობინებს. ყველაფერში გამოუთქმელის კვალის თანმიმდევრულ გატარებასა და გამოუთქმელიდან მომდინარე ყველაზე აუცილებელი სარგებლის დასაბუთებაზე უარის თქმით „ბოლო ნეოპლატონიკოსი“, წინამორბედათაგან განსხვავებით, თავისი პირველსაწყისის აბსოლუტური ტრანსცენდენტობის უკიდურესი ფორმით გამოხატვას აღწევს.

მეორე პარადიგმა – პროკლე

პირველი საწყისისადმი იამბლიქოსისა და დამასკიოსის მიდგომა ამ საწყისის გაორებით გამოხატება ერთად და გამოუთქმელად, ისე რომ ერთი სრულყოფილადაა ჩართული ყველაფრის კონტექსტში, ამდენად, საკუთრივი მნიშვნელობით იძენს პირველისა და საწყისის დატვირთვას და ყველანაირი თვალსაზრისით მიზეზად განისაზღვრება, აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური გამოუთქმელი კი ყველაფრის წინაშე შესასრულებელ პოზიტიურ ფუნქციათაგან მაქსიმალურად თავისუფალია და, ამგვარად, მისი აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა ყველაფერთან კავშირებით არ იზღუდება. პროკლე უკვე, პლოტინის კვალად, ერთის მიღმურ, არა-ერთ (τὸ οὐχ ἓν) საწყისს არ აღიარებს და ცდილობს თავისი უმაღლესი საწყისი – ერთი – ერთდროულად სავსებით ტრანსცენდენტურად და გამოუთქმელადაც წარმოაჩინოს და ყველაფერთან მიმართებით პოზიტიური როლებითაც დატვირთოს. ამასთან, პლოტინი ერთის მიზეზობრიობას, დიდწილად, აშკარად საკუთრივი მნიშვნელობით აღიქვამდა და ერთში ყველაფრის ჩართვას, ანუ ერთის ინკლუზიურ ტრანსფორმაციას უშვებდა, რაც, თავის მხრივ, პირ-

დაპირ წინააღმდეგობაში მოდის პირველსაწყისის აბსოლუტურ ტრანსცენდენტობასთან. იამბლიქოსთან ეს წინააღმდეგობა პირველსაწყისის გაორებით გაუქმდა. პროკლე აღნიშნულ წინააღმდეგობას პლოტინის ერთის ინკლუზიური ასპექტებისგან სავსებით განწმენდით და, შედეგად, ერთის მიზეზობრიობისთვის საკუთრივი მნიშვნელობის დაკარგვით ხსნის.²⁸

²⁸ საკუთრივი მიზეზობრივი ფუნქცია პროკლესთან საზღვარ-უსაზღვრობის საწყისთა დიადასა და ჰენადებზე მოდის. ჰენადები (ἐνάδες – ერთეული, ერთი) თვითერთის ზეარსებითი მანიფესტაციები არიან. ზიარებული ჰენადების მეშვეობით პროკლე ქმნის გარდამავალ საფეხურს უზიარებელ ერთსა და მყოფის სფეროს შორის. იმისთვის, რათა სინამდვილის ერთი დონის მეორე დონედ განვითარების თანდათანობა არ დაირღვევს, აუცილებელია, მიზეზიდან უპირველესად მსგავსი იზადებოდეს. შესაბამისად, თვითერთი ჯერ ჰენადებს წარმოაარსებს, ერთობის მიხედვით. ისინი ერთს ყველაზე მეტად ჰგვანან და თითქოს გარს ერტყმიან მას. მათი ერთობა გაურთიანებელი ერთობაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ გამოსვლისას ისინი არ ქვეითდებიან და, ამდენად, შემდეგ, უზენაეს ერთთან დაბრუნებისა და ზიარების გზით, ერთისგან, როგორც გარედან განმსაზღვრელისგან, ერთობის მინიჭებას არ საჭიროებენ. შდრ. Procl. *Theol. Plat.* III 3, 12, 24–13, 6. ზეარსებითი ერთობის გამო მყოფთათვის ისინი გამოუთქმელნი და შეუმცნებელნი რჩებიან, მაგრამ, თვითერთისგან განსხვავებით, მათი ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა უკვე რელატიურია. ისინი ყველაფრის საკუთრივი, პირველმოქმედი (πρωτισυργ) მიზეზები არიან და საკუთარ თავში ზიარებას უშვებენ, მაშინ როდესაც თვითერთი უზიარებელია და, ამდენად, თავისთავად მასზე წვდომის დამყარება შეუძლებელია. ნათელი უნდა იყოს, რომ თვითსრული ჰენადების (ἀποτελείς ἐνάδες) შემოყვანა პროკლესთან თვითერთის აბსოლუტური ყოვლისმიღმურობის გამოკვეთას ემსახურება. ვინაიდან გამორიცხულია, სრულიად ტრანსცენდენტური წმინდა ერთიდან მრავლობით ყოფნაზე გადასვლა პირდაპირ განხორციელდეს და თვითერთი მყოფებთან უშუალო კავშირში მოვიდეს, ამიტომ პროკლეს ესაჭიროება ისეთი სპეციფიკური ერთეულები, რომლებიც მყოფთა წარმოშობაზე უშუალოდ იზრუნებენ. პირველი ჰენადა თვით საზღვარია, ამ უკანასკნელის მეწყვილე უსაზღვრობა კი მეორე ჰენადად ავლენს თავს. შდრ. მაგ. Procl. *Theol. Pl.* III 9, 36, 10-15: ὁ Σακράτης ... τὸ μὲν πέρας καὶ τὸ ἄπειρον δεῖξαι φησι τὸν θεὸν (ἐνάδες γὰρ εἶσιν ἅπὸ τοῦ ἐνὸς ὑποστῆναι καὶ οἷον ἐκφάνσεις ἅπὸ τῆς ἀμετέκτου καὶ πρωτίστης ἐνσώσεως); *Theol. Pl.* III 14, 49, 13-14: ὡς περ οὖν τὸ ὄν τὸ νοητὸν ἢ πρωτίστη μετὰ τῆν ἐξήρησιν αὐτίαν ἐξέφηνεν

„პარმენიდეზე“ კომენტარის რამდენიმე პასაჟი სპეციალურად ეძღვნება თავისთავად ერთში ყველაფრის მოაზრების მცდელობათა კრიტიკას. *in Prm.* VI, 1107, 9–1108, 30-ში პროკლე იტყობინება ვიღაც პლატონიკოსების²⁹ შესახებ, რომელნიც ამტკიცებდნენ, რომ ყველაფრის მიზეზად ყოფნის გამო ერთი თავის თავში შეუმეცნებლად (ἴμῃν ἀγνώστω) და უერთებრივესი წესით (τὸν ἐνικατάστον τράπτον) შეიცავდა ყველაფრის მიზეზებს. პროკლე კატეგორიულად ეწინააღმდეგება ამ მიდგომას. მისი თვალსაზრისით, ერთში ყველაფრის მიზეზთა ჩართვის შემთხვევაში ერთი მთელად იქცევა და სიწმინდეს კარგავს. *in Prm.* VI, 1114, 4-15 მონაკვეთი კიდევ უფრო მკაფიოდ ამტკიცებს, რომ პროკლესთვის უზენაესი ერთი არანაირი ფორმით, მათ შორის არც არადიფერენცირებულით (οὐκ διῳρημένω), არ შეიცავს ყველაფერს. ერთში ყველაფრის ნებისმიერი სახით ჩართვა ერთის

ἐνὰ καὶ ἢ δευτέρα τῶν νοητῶν ἕα ἢ ... შეიძლება ითქვას, რომ საზღვარი და უსაზღვრობა მთელი მყოფის სფეროსთვის ყველაზე ფუნდამენტური, უნივერსალური მნიშვნელობის ჰენადები არიან. *ib. Procl. Theol. Pl.* III 24, 83, 20–84, 23. ამასთან, მყოფის სფეროს სხვადასხვა დონეების შესაბამისად, პროკლე უშვებს ნოეტური, ნოეტურ-ნოერული, ნოერული, ჰიპერკოსმიური, ჰიპერკოსმიურ-ენკოსმიური და ენკოსმიური ჰენადების წყობებს. ჰენადების ეს პრეონტიკურ-ერთებრივი წყობები წარმოადგენენ მყოფთა შესაბამისი წყობების მწვერვალებად და ცენტრებად წინასწარ დადგენილ სპეციფიკურ (ἰδίοτε) ერთთა ჯგუფებს, რომელთა სახითაც მყოფთა ყოველი შესაბამისი დონე უშუალოდ მისთვის განსაზღვრული მიზეზის თაოსნობით წარმოიშობა და უშუალოდ მისთვის მიჩენილ ერთობასთან ზიარებით ყალიბდება. პროკლესთან ჰენადების განხილვისთვის *ib. Procl. Elem. theol. prop.* 113-165; *in Prm.* 1048, 11–1051, 25; *Theol. Pl.* III, 1-6 თავები. ჰენადოლოგიური სამეცნიერო ლიტერატურიდან *ib. Dillon* 1972, 102-106; *Bechtle* 1999, 358-391; *Van Riel* 2001, 417-432; *Butler* 2005, 83-104; *Gigineishvili* 2007, 101-144; *Lankila* 2010, 53-76; *Greig* 2020, 186-201. აქვე, თვითერთის პროკლესული გაგებისთვის ფართოდ *ib. ქირია* 2019, 193-226.

²⁹ დილონის მითითებით, აქ იამბლიქოსი უნდა იგულისხმებოდეს. *Proclus* 1987, 452.

გამრავლებას ნიშნავს. პროკლეს აზრით, ფარული და განუყოფელი სიმრავლე (κρῦπτον καὶ ἀδιάκριτον πλήθος) მეორეულთა წყობას შეესაბამება და ყველანაირი სიმრავლისგან წმინდა (παντός καθαρῆς οὐτι πλήθους), ანუ ექსკლუზიურ ერთში, ადგილი არ აქვს (Dam. *in Prm.* VI, 1114, 9-10). ერთი მხოლოდ და მხოლოდ ერთია და წინ უსწრებს ყოველ დაყოფადობასა და სიმრავლეს.

პროკლეს ერთის მიდმური ახალი აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური პირველსაწყისის დაშვებისგან მისეული ერთის ექსკლუზიურობა იცავს. ექსკლუზიური, წმინდა ერთი თავისთავად ყველანაირ სიმრავლეს გამორიცხავს. ის არანაირი ფორმით არ შეიცავს ყველაფერს და, ლოგიკურია, *per se* თვითონვეა სრულიად ტრანსცენდენტური და გამოუთქმელი. ცხადია, თავისთავადობაში ის შეუძლებელია ყველაფერთან მიმართებას ამყარებდეს და ყველაფრის საკუთრივი პირველმიზეზი იყოს. თუმცა, ეს პროკლეს ხელს არ უშლის, აბსოლუტურად ტრანსცენდენტურ, თავისთავად უკიდურესად ნეგატიურ წმინდა ერთს წარმოებულებთან მიმართებაში აყენებდეს და მის პოზიტიურ მიზეზობრივ ქმედითობას *ex effectibus*, არასაკუთრივი მნიშვნელობით წარმოაჩენდეს. შესაბამისად, პროკლესთვის ყველაფრის უზენაესი საწყისი აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური კია, მაგრამ ეს აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა ისეთი შეუზღუდავი არ არის, ყველაფრის „ინტერესების“ უგელებელყოფას რომ იწვევდეს.

პროკლეს მიდგომა მეტად რთული და სარისკოა. ის ცდილობს, ექსკლუზიური ერთი თან ყველაფრის მიზეზად წარმოადგინოს და თან მისი აბსოლუტური სიმარტივე, ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა ხელშეუხებელი დატოვოს. ქვემოთ განვიხილავთ რამდენიმე შემთხვევას.

პროკლეს მიხედვით, თვითერთიდან, როგორც ყველაფრის უზენაესი მიზეზიდან, ყველაფერი გამოდის და ყველაფერი მასვე უბრუნდება. მეორე მხრივ, ერთის ექსკლუზიური ერთობისა და აბსოლუტური ტრანსცენდენტობის შენარჩუნების მიზნით, პროკლე *per se* ერთის მიმართ პროოდოსისა და ეპისტროფეს მიყენების შესაძლებლობას სრულიად უარყოფს. *Theol. Pl.* II 5, 39, 25-26-სა და II 6, 43, 10-11-ში, ერთიდან მიზეზოვანთა გამოსვლისა და დაბრუნების პროცესის გარჩევის პარალელურად ის საგანგებოდ მიუთითებს, რომ ერთი შემდგომებთან არანაირ კავშირსა (σχέσις) და ურთიერთობას (κοινωνία) არ უშვებს და ყოველი მშობელი გამოსვლისა და დამბრუნებელი ძალისგან სრულიად განყენებულია.³⁰

პროკლე წმინდა ერთს ყველაფრის პირველმიზეზად აღიქვამს და „ერთისა“ და „სიკეთის“ სახელებით მოიხსენიებს. „ერთის“ სახელწოდება „პირველს“ მამობრივ მიზეზად, „სიკეთე“ კი მიზნობრივ მიზეზად³¹ განსაზღვრავს. ერთი წინ უსწრებს სიმრავლეს (*Procl. Elem. theol. prop.* 5). ამიტომ, სიმრავლის წარმოქმნა მხოლოდ ერთიდან შეიძლება. შესაბამისად, სახელი „ერთი“ ყოველი სიმრავლისა და პროოდოსის მიზეზობას უნდა გამოხატავდეს.³² მეორე მხრივ, წარმოებული მხოლოდ კი არ გამოდის ერთიდან, არამედ უბრუნდება კიდევ თავის მიზეზს. ყოველი წარმოსახვების პირველმიზეზთან დაბრუნება უკვე „სიკე-

³⁰ *Procl. Theol. Pl.* II 6, 43, 10-11: τὸ δὲ ἐν ἀπάντων ὁμοῦν τελῆως ἐξήρηται καὶ τῶν γονίμων προόδων καὶ τῶν ἐπιστρεπτικῶν δυνάμεων.

³¹ *Procl. Theol. Pl.* II 9, 58, 25-27: εἰ δέ, ὡσπερ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἐν, οὕτω καὶ τὸ αἴτιον, καὶ τελικὸν ἢ πατρικὸν ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦν μετεχόντων ἐπ’ αὐτὸ μεταφέρειν ἐπιχειροῦμεν.

³² *Procl. Theol. Pl.* II 6, 40, 12-13: τὸ ἐν ἐπ’ αὐτὸ φέροντες αἴτιον ἐκεῖνο παντὸς πλήθους καὶ προόδου πάσης ἀποφαινόμεθα.

თით³³ აღინიშნება (*Procl. Theol. Pl. II 6, 40, 16-18*). „ერთი“, როგორც პროოდოსის საწყისი, „სიკეთის“, როგორც ეპისტროფეს მიზნის, იდენტურია. ორივე მათგანის ერთიანობით თვითერთის მამობრივი და მიზნობრივი მიზეზობრიობა სრულყოფილადაა გამოხატული. მეორე მხრივ, პროკლეს მიხედვით, „ერთისა“ და „სიკეთის“ სახელების, ისევე როგორც პროოდოსისა და ეპისტროფეს პროცესთა, სახით მხედველობაში გვაქვს მხოლოდ ის, რაც ერთის შემდგომია.³⁴ ისინი აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური საწყისის *ex effectibus* ჭვრეტის ნიმუშს წარმოადგენენ.³⁵ თავისთავადობაში წმინდა ერთს სახელი არ აქვს და გამოუთქმელია (*Procl. Theol. Pl. II 6, 41, 1-15*). პროკლეს აზრით, რასაც არ უნდა ვამტკიცებდეთ ერთის შესახებ, თავად ერთს ვერაფრით გამოვთქვამთ. ერთის მიზეზობრიობის შესახებ მსჯელობა არ ნიშნავს ერთის გამოთქმასა და აზრით მის წვდომას.³⁶

მაშასადამე, პროკლე, ერთი მხრივ, *ex effectibus*, თავისი წმინდა, სრულიად ტრანსცენდენტური ერთის მიზეზობრიობას ამტკიცებს, ხოლო, მეორე მხრივ, *per se*, მას გამუდმებით უარყოფს. იამბლიქოსისა და დამასკიოსისგან განსხვავებით, პროკლესთვის ყველაფრის უპირველესი საწყისის აბსოლუტურ ყოვლისმიდმურობასა და გამოუთქმელობაზე კონცენტრირების

³³ ნეოპლატონიკოსთა სწავლებაში „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის ერთი „სახელმწიფოს“ არსის მიდმურ სიკეთის იდეასთანაა (*Pl. Resp. 509 b9*) გაიგივებული.

³⁴ *Procl. Theol. Pl. II 6, 41, 10*: τὰ μὲν γὰρ ὀνόματα κἀνταῦθα [sc. ἔν και ἀγαθόν] πρὸς τὸ μετ’ αὐτὸ βλέποντες.

³⁵ *Theol. Pl. II 9, 60, 23-24*-ის თანახმად, „ერთისა“ და „სიკეთის“ სახელები „პირველის“ მიერ მეორეულთათვის ბომებული ძღვენის (δῆσις) საფუძველზეა შემუშავებული.

³⁶ *Procl. Theol. Pl. II 8, 55, 26-27*: ὃν γὰρ ἐστὶν αἰτία λέγοντες, ὃ τι ποτέ ἐστὶν εἰπεῖν ἢ διὰ νοήσεως λαβεῖν ἀδυνατοῦμεν.

გარდა, ძალიან მნიშვნელოვანია, ყველაფრის პოზიციიდან, ამ საწყისის მწარმოებლობისა და კეთილისმყოფელი როლის წარმოჩენა. თუმცა, აბსოლუტური ტრანსცენდენტობის გამო ყველაფერთან მისი კავშირი, მისი მიზეზობრიობა შეუძლებელია საკუთრივი მნიშვნელობის მატარებელი იყოს და ახსნას ექვემდებარებოდეს. ამიტომ მოიხსენიებს პროკლე თავის უმაღლეს საწყისს სისტემატურად „გამოუთქმელ მიზეზად“ (ἄρρητος αἰτία).³⁷ ყველაფრის პირველი საწყისისადმი პროკლესეული მიდგომის სპეციფიკა სწორედ ამ საწყისის გამოუთქმელ მიზეზად წარმოდგენას გულისხმობს.

³⁷ „პლატონური თეოლოგიის“ მესამე წიგნის პირველიდა მეშვიდე თავებში, რომლებიც მთლიანად უმაღლესი ერთის ფორმულების სახით ჩამოყალიბებულ განსაზღვრებათაგან შედგება და „პირველის“ ოპტიმალურ დახასიათებას წარმოადგენს, პროკლე სისტემატურად იყენებს „მიზეზისა“ (αἰτία) და „გამოუთქმელის“ (ἄρρητον) ცნებებს ერთმანეთთან კომბინაციაში. შდრ. *Theol. Pl.* III 1, 5, 17-18: τὴν ἀμέθεκτον αὐτὴν καὶ ἄρρητον καὶ ὡς ἀληθῆς ὑπερούσιον αἰτίαν. III 7, 29, 10-16: ἀπάντων διὰ τῶν ὄντων καὶ αὐτῶν τῶν τὰ ὄντα παραγόντων θεῶν μία καὶ ἐξηρημένη καὶ ἀμέθεκτος αἰτία προὑφέστηκεν, ἄρρητος μὲν παντὶ λόγῳ καὶ ἄφραστος, ἄγνωστος δὲ πάσῃ γνῶσει καὶ ἄληπτος, πάντα μὲν ἀφ’ ἑαυτῆς ἐκφαίνουσα, πάντων δὲ ἀρρήτως προὑπάρχουσα, καὶ πάντα μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα, πάντων δὲ ὄντα τέλος τὸ ἄριστον. III 7, 29, 24: τὴν ἐξηρημένην τοῦ ἐνός ... καὶ ἄρρητον ὑπαρξίῳ αἰτίαν τῶν ὄντων ὄνσαν. ასეთი მაგალითები დაიადოხოსთან სხვაგანაც არა ერთგზის გვხვდება. შდრ. *Theol. Pl.* I 7, 31, 28; II 4, 36, 22; II 6, 40, 3; II 10, 63, 6; III 19, 66, 4; III 22, 81, 1; *in Ti.* I, 385, 2 და ა. შ. *Theol. Pl.* III 14, 50, 18-ში ერთი განსაზღვრება „სრულიად შეუმეცნებელ მიზეზად (παντελῆς ἄγνωστος αἰτία). ერთის მიზეზობრიობის სრული ტრანსცენდენტობის გამოკვეთისთვის პროკლე მას ასევე უწოდებს „მიზეზის მიღმურს“ (*Theol. Pl.* III 8, 31, 17: ἐπέκεινα αἰτίας), „წინარემიზეზს“ (*Theol. Pl.* II 9, 59, 24; *in Prm.* VII, 1210, 11: προαίτιος), „ზემიზეზს“ (*in Prm.* IV, 962, 18: ὑπεραίτιον), „არამიზეზოვნად მიზეზს“ (*Theol. Pl.* II 9, 58, 24: ἀναίτιος αἰτίον).

მესამე პარადიგმა – პორფირიოსი

პორფირიოსი აღიარებს ყველაფრის ერთადერთ პირველ-საწყისს – ერთს. უმაღლესი ერთი პირველი გონითსაწვდომი ტრიადის მამასთანაა გაიგივებული, შედეგად, ტრიადის დანარჩენ წევრებს ჰორიზონტალურად თანეწყობა და მათთან მიმართებით ტრანსცენდენტობას კარგავს. *in Prm.* VI, 1070, 15–1071, 3-ში პროკლე მკაცრად აკრიტიკებს პირველი საწყისისადმი ასეთ მიდგომას. პროკლეს თანახმად, პირველი საწყისი ყველაფრის მიმართ ყველანაირი შეპირისპირებისა და თანეწობისგან განყენებულია,³⁸ გონითსაწვდომი ტრიადის მამა კი ტრიადის დანარჩენ წევრებს – ძალასა და გონებას – შეეწყობა და მათთან ერთად ავსებს ტრიადას. ამიტომ, ტრიადის მამა შეუძლებელია პირველსაწყისი იყოს. ამასთან, დადგენილია,³⁹ რომ პორფირიოსი იყო პირველი, ვინც „ქალდეური ორაკულების“ ტრიადა – მამა/ეგზისტენცია-ძალა-გონება⁴⁰ – პლოტინთან მოცემულ გონითსაწვდომ ტრიადას – ყოფნა-სიცოცხლე-აზროვნება⁴¹ – გაუთანაბრა.⁴² „პარმენიდეზე“ კომენტარში⁴³ დიალოგის პირველი ჰი-

³⁸ Procl. *in Prm.* VI 1071, 29-30: ἐξήρηται πάσῃ πρὸς πάντα καὶ ἀντιδιαρέσεται καὶ συστᾶξεται.

³⁹ Hadot 1968, vol. I, 260-272. 482-483.

⁴⁰ πατήρ/παραξίς-δύναμις-νοῦς. *Or. Chld.* Fr. 3, 1; 4, 1; 22. ტრიადის მამისა და ეგზისტენციის იგივეობისთვის იხ. *Or. Chld.* Fr. 1, 20; Fr. 84; *Dam. Pr.* I, 87, 10.

⁴¹ εἶναι-ζῆν-νοεῖν, ὄν/ὄσιν-ζῶν-νοῦς. მოცემული ტრიადა პლოტინთან მეორე ჰიპოსტასის – გონების – შიდა სტრუქტურის სამ ფუნდამენტურ მომენტს გამოხატავს. იხ. Plot. V 4, 2; V 5, 1; V 6, 6; VI 6, 15; VI 6, 18; VI 9, 2 და ა. შ.

⁴² აღსანიშნავია, რომ, პირველი საწყისისადმი პორფირიოსის მიდგომის კრიტიკისას, გონითსაწვდომი ტრიადის მამას დამასკიოსი „მყოფთა მწვერვალად“ (κορυφή τῶν ὄντων) მოიხსენიებს. *Dam. Pr.* I, 86, 9–10.

⁴³ მეცნიერთა დიდი ნაწილი „პარმენიდეზე“ ფრაგმენტულად და ანონიმურად შემორჩენილ კომენტარს პორფირიოსს მიაკუთვნებს. პორფირიოსის ავტორობის ჰიპოთეზა პიერ ადოსგან მომდინარეობს (Hadot 1961, 410-438). სხვა მკვლევართგან, რომელთაც ადოს თვალსაზრისი გაიზიარეს, გამოვეყოფთ

პოთეზის თავისთავადი ერთი, რომელსაც პორფირიოსი, თავისი მასწავლებლის კვალად, უმაღლეს საწყისად განმარტავდა, ყოფნას (εἶναι) უტოლდება. ასე რომ, საბოლოო ჯამში, პირველი საწყისი პორფირიოსთან გაიაზრება ერთად, „ქალდეური ორაკულების“ ტრიადის მამად და ყოფნად, მაშინ როდესაც პლოტინისთვის პირველსაწყისი – ერთი – ყოფნის მიღმური (Plot. III 8, 10, 31; Plot. VI 8, 8, 19-20; VI 7, 41, 35; III 9, 9, 10; VI 7, 17, 10; I 7, 1, 19-20 და ა. შ.) იყო.⁴⁴

„პარმენიდეზე“ კომენტარის მეხუთე ფრაგმენტი გარკვევით აჩვენებს, რომ პირველი საწყისი, ანუ ერთი, პორფირიოსთან ყოფნადაა დასახული. განვიხილოთ შესაბამისი პასაჟები:

1. მეხუთე ფრაგმენტის დასაწყისში (XI, 1-3) ერთმანეთისგან იმიჯნება არსთან ზიარებული (μετέχον τῆς οὐσίας) და უზიარებელი (τὸ ὄν ... οὐ μετέχον τῆς οὐσίας) მყოფი. პორფირიოსის გაგებით, აუცილებელი არაა, მყოფი არსს ეზიარებოდეს. არსთან უზიარებელი მყოფის დაშვების შემთხვევაში არსის მიღმური⁴⁵ პირველსაწყისის – თავისთავადი ერთის – მყოფად მოაზრების შესაძლებლობა იქმნება. გამოვა, რომ „პარმენიდეს“ მეორე ჰიპო-

---

ბაიერვალტეს (Beierwaltes 1988, 459. 469), რეალეს (Girgenti 1996, 9-15), ჯირჯენტის (Girgenti 1996, 167-192), დილონს (Dillon 2007, 51-59).

⁴⁴ ამ თვალსაზრისით, პორფირიოსსა და პლოტინს შორის არსებულ განსხვავებაზე ყურადღებას ამახვილებს არაერთი მკვლევარი. ბაიერვალტესის მითითებით, პლოტინის უზენაესი ერთი არაა ყოფნა, პორფირიოსისთვის კი ერთი ყოფნას უდრის (Beierwaltes 1972, 18. 24). ჯირჯენტის თანახმად, პორფირიოსი „სენტენციებში“ ერთგულად მისდევს თავის მასწავლებელს, „პარმენიდეზე“ კომენტარში კი პლოტინისგან პრინციპულ განსხვავებას ავლენს. პლოტინისთვის ერთი ყოფნის მიღმურია, ყოფნა ყოველთვის წარმოებულია, მაშინ როდესაც „პარმენიდეზე“ კომენტარში ერთი ყოფნას ემთხვევა (Girgenti 1996, 107). ჰალფვასენი მიიჩნევს, რომ ერთის ყოფნასთან გატოლებით პორფირიოსმა პლოტინის სწავლება გადამწყვეტ პუნქტში მიატოვა (Halfwassen 2006, 96).

⁴⁵ ἐπέκεινα οὐσίας. Pl. Resp. 509 b9.

თეზის მყოფი ერთი არსთან ზიარების შედეგად იძენს არსებობას, პირველი, თავისთავადი ერთი კი არსთან უზიარებლად მყოფობს.

2. *in Prm.* XI, 3-4-ში ნათქვამია, რომ მეორე ერთი არსს ეზიარება, რადგან შეურევნელი (ἀκραιφνής) არაა. არსთან ზიარების კვალად კი, იცვლება ყოფნის თავისებურებაც (συνηλλισίωται δὲ αὐτῷ ἢ τοῦ εἶναι ἰδιότης). როგორც ჩანს, პორფირიოსისთვის პირველი შეურევნელი ერთი მარტივ, არადიფერენცირებულ ყოფნას ფლობს, რომელიც ერთისგან განუსხვავებელია და არსთან ზიარებას არ საჭიროებს, მაშინ როდესაც მეორე, უკვე არსთან ზიარებულ, ერთში ერთსა და მყოფს შორის განსხვავება შემოდის (*Pl. Prm.* 142b–144e) და, შედეგად, პირველი ყოფნის სიწმინდე და სიმარტივე იკარგება. ამიტომ უნდა გამოიხატებოდეს პირველი, შეურევნელი ერთიდან მეორე, მყოფ ერთზე გადასვლა არა მხოლოდ ერთის, არამედ ყოფნის სპეციფიკის ცვლილებითაც.

3. *in Prm.* XII, 25-27-ის მიხედვით, ერთი მყოფის წინარე თავისთავადი ყოფნა (αὐτὸ τὸ εἶναι τὸ πρὸ ὄντος).⁴⁶ *in Prm.* IV, 8 და IV, 19- ში კი პირველსაწყისზე და უმაღლეს ღმერთზე ნათქვამია, რომ მას განუყოფლად აქვს მხოლო ყოფნა (ἀχώριστον ἔχει τὸ εἶναι μόνον) და ერთადერთი ნამდვილად მყოფია (τὸ μόνον ὄντως ὄν).

⁴⁶ ამ მონაკვეთში ბერძნული აზროვნების ისტორიაში პირველად გამოიყენება გამოთქმა αὐτὸ τὸ εἶναι (თავისთავადი ყოფნა). αὐτὸ τὸ εἶναι პორფირიოსის ტერმინოლოგიური ინოვაციაა. ადო „პარმენიდეზე“ კომენტარში αὐτὸ τὸ εἶναι-ის გამოყენების ფაქტს აფასებს, როგორც – „à peu près unique dans toute l'histoire de la philosophie antique“ (Hadot 1968, I, 141). შდრ. Leinkauf 2001, 76.

4. *in Prm.* XII, 29-32-ში⁴⁷ ერთმანეთისგან იმიჯნება ორგვარი ყოფნა – მყოფის წინარე და მყოფის მიღმური ერთის ყოფნიდან წარმოებული. პირველი ყოფნა აბსოლუტურია, მყოფის იდეად განისაზღვრება და პირველი, თავისთავადი ერთის ტოლია, მეორენაირი ყოფნა შეფარდებითია, წარმოებულია და მეორე, მყოფ ერთს უდრის.

პირველი გონითსაწვდომი ტრიადის შემადგენლობაში ჩართვისა და ყოფნასთან გაიგივების გამო, ყველაფრის ერთი საწყისის ტრანსცენდენტობა პორფირიოსთან მნიშვნელოვნად დაქვეითდა. პორფირიოსის გარდა, ჩვენს მიერ განხილული არცერთი ნეოპლატონიკოსი არ ამბობს უარს აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური პრინციპის იდეაზე და პირველსაწყისთან მიდგომისას თვალსაწიერს ყოფნით არ იზღუდავს.⁴⁸ იამბლიქოსთან, ყველაფრის საკუთრივ პირველსაწყისად და მიზეზად გააზრებული ერთის ტრანსცენდენტობა, გამოუთქმელისგან განსხვავებით, არ არის აბსოლუტური, თუმცა ერთი პირველი ტრიადისგან და ყოფნისგან მაინც განყენებულია. პროკლეს მიერ გამოუთქმელ მიზეზად განსაზღვრული პირველი საწყისიც, ასევე,

⁴⁷ Porph. *in Prm.* XII, 29-32: ὅσπερ διῶν τὸ εἶναι, τὸ μὲν προὑπάρχει τοῦ ὄντος, τὸ δὲ ὁ ἐπάγεται ἐκ τοῦ ὄντος τοῦ ἐπέκεινα ἐνὸς τοῦ εἶναι ὄντος τὸ ἀπόλυτον καὶ ὡσπερ ἰδέα τοῦ ὄντος.

⁴⁸ ამ თვალსაზრისით, პორფირიოსის მისაღები აღმოჩნდა ქრისტიანი მოაზროვნეებისათვის. მაგალითად, დილონის მიხედვით, პორფირიოსის სწავლება პირველსაწყისის შესახებ უფრო ტრინიტარულია, ვიდრე ნეოპლატონური. იხ. Dillon 2007, 54. პორფირიოსის გავლენა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო მარიუს ვიქტორინუსისა და ავგუსტინეს ტრინიტარული თეორიების ჩამოყალიბებაში. წარმართულ ნეოპლატონიზმში, რამდენადაც ცნობილია, პორფირიოსის სწავლებას გამგრძელებელი არ გამოჩენია. ლათინური დასავლეთის ქრისტიან ავტორებზე პორფირიოსის გავლენისათვის იხ. Clark 1976, 265-274. აქვე, ნეოპლატონურ და ტრინიტარულ პირველსაწყისებს შორის სხვაობისთვის იხ. Atherton 1976, 173-185.

ტრიადის მიღმურია. დამასკიოსთან არადიფერენცირებული, მარტივი ყოფნა ყველაფრის საკუთრივ პირველსაწყისად და მიზეზად დასახული ერთის მომდევნო საწყისში – ერთიანშია – რეალიზებული.⁴⁹ ამასთან, დამასკიოსის თვალთახედვით, ერთი, მართალია, ყოველი წარმოებულის მიმართ თანწყობილია, თუმცა ეს თანწყობა ჰორიზონტალურ ხასიათს არ ატარებს. ერთი და მისი შემდგომი საწყისი – ერთიანი – ვერტიკალურად არიან კოორდინირებულები.

დასკვნა

პლოტინის შემდგომ ნეოპლატონიზმში პირველი საწყისისადმი მიდგომა სამ პარადიგმაში განხორციელდა: 1. იამბლიქოსისა და დამასკიოსის პარადიგმის ფარგლებში პირველი საწყისი გაორებულია. ერთი მხრივ, გვაქვს ყველაფრის საკუთრივ პირველსაწყისი და მიზეზი – ინკლუზიურად გააზრებული ერთი, რომელიც ყველაფრის ერთიან სისტემაშია ჩართული და ყველაფრის წარმოებაზე ნამდვილად აგებს პასუხს, მეორე მხრივ კი, აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური გამოუთქმელი, რომელიც ყველაფრის ერთიანი სისტემის ასახსნელად არის საჭირო, თუმცა, მისი აბსოლუტური ტრანსცენდენტობის მაქსიმალურად შეუზღუდავი ფორმით გამოვლენის გამო, ყველაფრის პოზიციიდან პოზიტიურ ჭრილში მისი განხილვა თითქმის შეუძლებელია; 2. პროკლეს პარადიგმის ფარგლებში იამბლიქოსთან და დამასკიოსთან ორი პირველსაწყისის ფორმით სრულყოფილად განხორციელებული მომენტების – აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა-გამოუთქმელობისა და მიზეზობრიობის – ერთი პირველსაწყისის დონეზე მორიგებაა ნაცადი. პროკლეს

⁴⁹ ერთიანის შესახებ იხ. *Dam. Pr. I*, 111, 5–121, 27.

უზენაესი საწყისი – ექსკლუზიურად გააზრებული ერთი – თავისთავადობაში აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური და გამოუთქმელია, *ex effectibus* კი პოზიტიური ფუნქციებითაა დატვირთული და ყველაფრის წარმომაარსებელ მიზეზად ვლინდება. ამიტომ, საბოლოო ჯამში, პროკლესთან ეს ორი მომენტი კომბინირდება და, შედეგად, პირველი საწყისი „გამოუთქმელ მიზეზად“ განისაზღვრება; 3. პორფირიოსის პარადიგმაში ყველაფრის ერთი საწყისი პირველი გონითსაწვდომი ტრიადის მამობამდეა დასული და ყოფნას უიგივდება. ამრიგად, იამბლიქოსის, დამასკიოსისა და პროკლეს მიდგომებთან შედარებით, პირველი საწყისისადმი პორფირიოსისეული მიდგომა ამ საწყისის ტრანსცენდენტობის მნიშვნელოვან დაქვეითებას გულისხმობს.

ბიბლიოგრაფია

ტექსტები:

Damascius. 1889. *Dubitationes et Solutiones de primis principiis, in Platonis Parmenidem*, vol. 1-2. Éd. par Charles Émile Ruelle. Paris: Klincksieck [repr. Bruxelles, 1964; Amsterdam, 1966].

Damascius. 1986–1991. *Traité des Premiers Principes*, vol. 1-3. Texte établi par Leendert Gerrit Westerink et traduit par Joseph Combès. Paris: Les Belles Lettres.

Iamblichus Chalcidensis. 1973. *In Platonis Dialogos commentariorum fragmenta*. Edited with translation and commentary by John M. Dillon. Leiden: E. J. Brill.

Oracles chaldaïques. 1971. Texte établi et traduit par Édouard des Places. Paris: Budé.

Platon. 1990. *Werke in acht Bänden*. Griechisch and Deutsch. Herausgegeben von Gunther Eigler. Bearbeitet von Dietrich Kurz. Griechischer Text von Léon Robin, Auguste Diès and Joseph Souilhé. Deutsche Übersetzung von Friedrich Schleiermacher und Dietrich Kurz. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Plotin. 1956–1971. *Schriften*. Übersetzt von Richard Harder. Neubearbeitung mit griechischem Lesetext und Anmerkungen, fortgeführt von Rudolf Beutler und Willy Theiler, 6 Bände. Hamburg: Felix Meiner Verlag.

Porphyrius. 1968. *In Platonis Parmenidem Commentaria*. Éd. par Pierre Hadot, in *Porphyre et Victorinus*, vol. II, 61-113. Paris: Études Augustiniennes.

Proclus. 1864. *In Platonis Parmenidem commentaria*. Ed. Victor Cousin. Paris. [repr. Hildesheim: Olms, 1961].

Proclus. 1899–1901. *In Platonis rem publicam commentarii*, vol. 1-2. Ed. Wilhelm Kroll. Leipzig: Teubner.

Proclus. 1903–1906. *In Platonis Timaeum commentarii*, 3 vols. Ed. Ernst Diehl. Leipzig: Teubner.

Proclus. 1963. *The Elements of Theology*. A revised Text with Translation, Introduction and Commentary, edited by Eric R. Dodds. Oxford: Clarendon Press.

Proclus. 1968–1997. *Théologie Platonicienne*, vol. 1–6. Texte établi et traduit par Henry Dominic Saffrey et Leendert Gerrit Westerink. Paris: Budé.

თარგმანები:

Damascius. 2010. *Problems and Solutions Concerning First Principles*. Translated with Introduction and Notes by Sara Ahbel-Rappe. Oxford: Oxford University Press.

ნეოპლატონური ფილოსოფია: პლოტინი და იამბლიქოსი. 2009. თარგმანი და განმარტებები ლელა ალექსიძის. თბილისი: ლოგოსი.

Proclus. 1987. *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*. Translated by Glenn R. Morrow and John M. Dillon with Introduction and Notes by John M. Dillon. Oxford: Princeton University Press.

Прокл. 2001. *Платоновская теология*. Пер. с древнегреч., сост., статья, примечания, указатели, словарь Л. Ю. Лукомского. Санкт-Петербург: РХГИ, Летний сад.

Proklos. 2004. *Grundkurs über Einheit. Grundzüge der neuplatonischen Welt*. Griechischer Text der Stoicheiōsis theologiké nach Dodds (ohne kritischen Apparat) und deutsche Übersetzung, Hrsg. Erwin Sonderegger. Sankt Augustin: Academia Verl.

Прокл. 2006. *Комментарий к Пармениду Платона*. Перевод, статья и примечания Л. Ю. Лукомского. Санкт-Петербург: Мирь.

გამოკვლევები:

ალექსიძე, ლელა. 2019. *ნეოპლატონიზმი. თავისუფლებისა და სამდვილო მე-ს ძიებაში*. თბილისი: ლოგოსი.

Atherton, Patrick. 1976. "The Neoplatonic 'One' and the Trinitarian 'APXH'." In *The Significance of Neoplatonism: Ancient and Modern*, edited by R. Baine Harris, 173-185. Norfolk, Virginia: International Society for Neoplatonic Studies.

Bechtel, Gerald. 1999. "Göttliche Henaden und platonischer Parmenides: Lösung eines Mißverständnisses?" *Rheinisches Museum für Philologie* 142, no. 3/4: 358-391.

Beierwaltes, Werner. 1972. *Platonismus und Idealismus*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 1985. *Denken des Einen. Studien zur neoplatonischen Philosophie und ihrer Wirkungsgeschichte*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 1988. "Hen (ἕν)." *Reallexikon für Antike und Christentum* 14: 445-472.

Butler, Edward P. 2005. "Polytheism and Individuality in the Henadic Manifold." *Dionysius XXIII*: 83-104.

Гарнцев, Михаил. 1999. "Дамаский о невыразимом." *Логос* 6, 16: 23-30.

Chlup, Radek. 2012. *Proclus: An Introduction*. Cambridge-New York: Cambridge University Press.

Clark, Mary T. 1976. "Marius Victorinus Afer, Porphyry, and the History of Philosophy." In *The Significance of Neoplatonism*, edited by R. Baine Harris, 265-274. Norfolk, Virginia: International Society for Neoplatonic Studies.

Corrigan, Kevin. 2010. "Plotinus and the Hypotheses of the Second Part of Plato's Parmenides." In *Plato's Parmenides and Its Heritage. Reception in Patristic, Gnostic and Christian Neoplatonic Texts*, edited by

John Turner and Kevin Corrigan, vol. 2, 35-48. Atlanta: Society of Biblical Literature.

Cürsgen, Dirk. 2007. *Henologie und Ontologie. Die methaphysische Prinzipienlehre des späten Neuplatonismus*. Würzburg: Königshausen & Neumann.

Dillon, John M. 1972. "Iamblichus and the Origin of the Doctrine of Henads." *Phronesis* 17, no. 2: 102-106.

Dillon, John. 2007. "What price the Father of the Noetic Triad? Some Thoughts on Porphyry's Doctrine of the First Principle." In *Studies on Porphyry*, ed. by George Karamanolis and Anne Sheppard, 51-59. London: Institute of Classical Studies.

Dillon, John. 2010. "Iamblichus of Chalcis and his school." In *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Vol. I, edited by Lloyd Gerson, 358-374. Cambridge: Cambridge University Press.

Dodds, Eric Robertson. 1928. "The Parmenides of Plato and the Origin of the Neoplatonic 'One'." *The Classical Quarterly* 22, no. 3/4: 129-142.

Gigineishvili, Levan. 2007. *The Platonic Theology of Ioane Petritsi*. Piscataway/New Jersey: Gorgias Press.

Girgenti, Giuseppe. 1996. *Il pensiero forte di Porfirio: mediazione fra henologia platonica e ontologia aristotelica*. Introduzione di Giovanni Reale. Milano: Vita e Pensiero.

Greig, Jonathan. 2020. *The First Principle in Late Neoplatonism. A Study of the One's Causality in Proclus and Damascius*. Leiden/Boston: Brill.

Hadot, Pierre. 1961. "Fragments d'un commentaire de Porphyre sur le Parménide." *Revue des Études grecques* 74: 410-438.

Hadot, Pierre. 1968. *Porphyre et Victorinus*, vols. 1-2. Paris: Études Augustiniennes.

Halfwassen, Jens. 1996. “Das Eine als Einheit und Dreiheit. Zur Prinzipienlehre Jamblichs.” *Rheinisches Museum Für Philologie* 139, no. 1: 52–83.

Halfwassen, Jens. 2006. *Der Aufstieg zum Einen: Untersuchungen zu Platon und Plotin*. Leipzig: K. G. Saur München.

Lankila, Tuomo. 2010. “Henadology in the two Theologies of Proclus.” *Dionysius* 28: 53-76.

Leinkauf, Thomas. 2002. “Die Bestimmung des höchsten Prinzips als reines Sein.” In *Metaphysik und Religion. Zur Signatur des spätantiken Denkens*, Akten des internationalen Kongresses vom 13.-17. März 2001 in Würzburg, hrsg. von Theo Kobusch und Michael Erler, 63-98. München/Leipzig: K. G. Saur.

Napoli, Valerio. 2008. *Epekeina tou henos. Il principio totalmente ineffabile tra dialettica ed esegesi in Damascio*. Catania, Italy: CUECM.

ქორია, ანა. 2019. „თვითერთის პროკლესეული გაგებისათვის.“ *ლოგოსი. წელიწდეული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში* 5: 193-226.

ქორია, ანა. 2020. „დამასკიოსის სწავლება ერთზე და გამოუთქმელზე.“ *ლოგოსი. წელიწდეული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში* 6: 105-131.

Rist, John M. 1962. “The Neoplatonic One and Plato’s Parmenides.” *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 93: 389-401.

Van Riel, Gerd. 2001. “Les hénades de Proclus sont-elles composées de limite et d’illimité?” *Revue des sciences philosophiques et théologique* 85: 417-432.

Van Riel, Gerd. 2010. “Damascius.” In *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Vol. II, edited by Lloyd Gerson, 667–696. Cambridge: Cambridge University Press.

Vlad, Marilena. 2014. “Discourse and Suppression of Discourse in Damascius’ *De principiis*.” *Rhizomata* 2, 2: 213-233.

Vorwerk, Matthias. 2010. “Plotinus and the Parmenides: Problems of Interpretation.” In *Plato’s Parmenides and Its Heritage. Reception in Patristic, Gnostic and Christian Neoplatonic Texts*, edited by John Turner and Kevin Corrigan, vol. 2, 23-33. Atlanta: Society of Biblical Literature.

Ana Kiria

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

The three Paradigms of Approaching to the First Principle in Post-Plotinian Neoplatonism

Key words: first principle, noetic triad, the One, the Ineffable

From the very beginning, the question about the nature of a first principle was the central problem of Neoplatonism. The problem is that the first principle must completely transcend totality of all things – yet because it causes all things, it must anticipate all things within itself. The aim of the given paper is to demonstrate the three paradigms of approaching to the first principle in post-Plotinian Neoplatonism, according to Damascius (*Dam. Pr.* I, 86, 3-10 Ruelle), known as ‘the last of the Neoplatonists’. The first paradigm makes a contrast between the completely ineffable first principle and the causally efficient One, which is the One itself or the One-all. This paradigm is represented by Iamblichus and Damascius. The second paradigm, represented mainly by Proclus, combines ineffability and causality within one single principle – the One itself uncoordinated with the noetic triad, which is conceived by Proclus as completely excluding any kind of multiplicity. In the third paradigm, the single first principle of all things coincides with the Father of the noetic triad. It seems like Porphyry abandoned the idea of an absolutely transcendent principle.